

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ

AGR 201-204 कृषि अधिष्ठान शिक्षणक्रम

Book Code : AGR 204 S
Sub. Code : AGR-204

AGR 204

षीक-उत्पादनाची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती : पुरवणी पुस्तिका

यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

कुलगुरु : प्रा. ई. वायुनंदन

कृषिविज्ञान विद्याशाखा परिषद

डॉ. सूर्या गुंजाळ संचालक कृषिविज्ञान विद्याशाखा य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक	डॉ. प्रकाश अतकरे कुलसचिव य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक	डॉ. माधुरी सोनवणे सहायक प्राध्यापक कृषिविज्ञान विद्याशाखा य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक	डॉ. हेमंत राजगुरू सहायक प्राध्यापक शैक्षणिक सेवा विभाग य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक
श्री. घाघव पळशीकर सहयोगी प्राध्यापक संगणकशास्त्र विद्याशाखा य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक	श्री. रावसाहेब पाटील कार्यक्रम समन्वयक कृषिविज्ञान केंद्र य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक	डॉ. सज्जन धुल सहायक प्राध्यापक मूल्यमापन विभाग य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक	श्री. अभिजीत पाटील संगणक अभियंता संगणक केंद्र य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक
डॉ. शंकरराव भगर माजी कुलगुरु बा. सा. कोंकण कृषी विद्यापीठ, दापोली	डॉ. प्रमोद सावंत संचालक, कृषिविस्तार शिक्षण, बा. सा. कोंकण कृषी विद्यापीठ, दापोली	डॉ. दत्तप्रसाद वासकर संशोधन संचालक, यशवंतराव नाईक मराठवाडा कृषी विद्यापीठ, परभणी	डॉ. सतीश भोंडे माजी संचालक राष्ट्रीय फलोत्पादन संशोधन आणि विकास संस्थान, नाशिक
डॉ. धिमराव पाटील प्राचार्य, डी. वाय. पाटील. कृषी महाविद्यालय, तळसंदे	प्रा. निलेश नलावडे प्राचार्य, कृषी महाविद्यालय बारामती		

कृषि अधिष्ठान शिक्षणक्रम तज्ज्ञ समिती

डॉ. सूर्या गुंजाळ संचालक, कृषिविज्ञान विद्याशाखा, य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक	डॉ. माधुरी सोनवणे सहायक प्राध्यापक कृषिविज्ञान विद्याशाखा य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक	श्री. राजेंद्र वाघ सहायक प्राध्यापक कृषिविज्ञान विद्याशाखा य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक	डॉ. प्रकाश कदम विषय विशेषज्ञ (कृषिविद्या) कृषिविज्ञान केंद्र य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक
डॉ. सावजी गोराडे 30, तारांगण बंगला श्रीराम चौक, राजीवनगर, नाशिक	डॉ. आनंदा वाणी सिद्धमुनी पार्क, गणेशबाबानगर नाशिक-पुणे रोड, नाशिक		

लेखक

डॉ. प्रकाश कदम
विषय विशेषज्ञ
(कृषिविद्या)
कृषिविज्ञान केंद्र
य.च.म.मुक्त विद्यापीठ,
नाशिक

श्री. राजेंद्र वाघ
सहायक प्राध्यापक
कृषिविज्ञान विद्याशाखा
य.च.म.मुक्त विद्यापीठ,
नाशिक

डॉ. आनंदा वाणी
सिद्धमुनी पार्क,
गणेशबाबानगर
नाशिक-पुणे रोड
नाशिक

डॉ. सावजी गोराडे
30, तारांगण बंगला
श्रीराम चौक,
राजीवनगर
नाशिक

शिक्षणक्रम संयोजिका

डॉ. माधुरी सोनवणे
सहायक प्राध्यापक
कृषिविज्ञान विद्याशाखा
य.च.म.मुक्त विद्यापीठ,
नाशिक

आशय संपादक

डॉ. प्रकाश कदम
विषय विशेषज्ञ (कृषिविद्या)
कृषिविज्ञान केंद्र,
य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

अनुदेशन तंत्रज्ञान संपादन

डॉ. सूर्या गुंजाळ
संचालक, कृषिविज्ञान विद्याशाखा
य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

निर्मिती

श्री. आनंद यादव
व्यवस्थापक
ग्रंथनिर्मिती केंद्र
य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

© 2016, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

प्रथम प्रकाशन : जून 2016 पुनर्मुद्रण : सप्टेंबर 2019

प्रकाशन क्र. : 2151

अक्षरजुळणी : ओम कॉम्प्युटर्स, नाशिक - 7

मुद्रक : श्री. नरेंद्र शाळीग्राम, मे. रिप्लिका प्रिंटर्स, २, चिटको सेंटर, वकीलवाडी, नाशिक - ४२२ ००१

प्रकाशक : डॉ. दिनेश भोंडे, कुलसचिव, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक - 422 222

ISBN 978-81-8055-437-7

B15-16-71

ज्ञानगंगा घोषरी

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

AGR 204 : पीक उत्पादनाची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती

अनुक्रमणिका

शिक्षणक्रम शुद्धिपत्र	1
घटक 1 : हवामानातील बदल आणि पिकांवर होणारे परिणाम व उपाययोजना	4
घटक 2 : बटाटा उत्पादन तंत्रज्ञान	38
घटक 3 : तंबाखू उत्पादन तंत्रज्ञान	63*
घटक 4 : शुगर बीट (शर्कराकंद) उत्पादन तंत्रज्ञान	85
घटक 5 : सेंद्रिय शेती उत्पादन तंत्रज्ञान	99
प्रात्यक्षिक 1 : हवामानातील बदलांचा पिकांच्या वाढीवर होणारा परिणाम अभ्यासणे	125
प्रात्यक्षिक 2 : कृषी अवजारांची ओळख आणि वापर करणे	133
प्रात्यक्षिक 3 : बटाटा बेणे निवड व लागवड करणे	142
प्रात्यक्षिक 4 : कृषि-संशोधन केंद्रास भेट देऊन विविध पिकांच्या लागवडीचा अभ्यास करणे	151
प्रात्यक्षिक 5 : गांडूळखत व सेंद्रिय स्लरी (जीवामृत) उत्पादन करणे	157

घटक 3 : तंबाखू उत्पादन तंत्रज्ञान

अनुक्रमणिका

- 3.1 प्रास्ताविक
- 3.2 विषय-विवेचन
 - 3.2.1 मूळ स्थान व इतिहास
 - 3.2.2 महत्त्व व ओळख
 - 3.2.3 क्षेत्र व उत्पादन
 - 3.2.4 जमीन व हवामान
 - 3.2.5 पूर्वमशागत
 - 3.2.6 बियाणे व पेरणी
 - 3.2.7 सुधारित जाती
 - 3.2.8 खत व्यवस्थापन
 - 3.2.9 पाणी व्यवस्थापन
 - 3.2.10 आंतरमशागत
 - 3.2.11 पीकसंरक्षण
 - 3.2.12 काढणी, उत्पादन व प्रक्रिया
- 3.3 पारिभाषिक शब्दार्थ
- 3.4 सारांश
- 3.5 सरावासाठी स्वाध्याय

3.1 प्रास्ताविक

तंबाखू हे एक महत्त्वाचे नगदी पीक आहे. या पिकापासून आपल्या देशाला मोठ्या

पीक उत्पादनाची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती : पुरवणी पुस्तिका : 63

घटक 4 : शुगर बीट (शर्कराकंद) उत्पादन तंत्रज्ञान

अनुक्रमणिका

- 4.1 प्रास्ताविक
- 4.2 विषय-विवेचन
 - 4.2.1 मूळ स्थान व इतिहास
 - 4.2.2 महत्त्व व ओळख
 - 4.2.3 क्षेत्र व उत्पादन
 - 4.2.4 जमीन व हवामान
 - 4.2.5 पूर्वमशागत
 - 4.2.6 बियाणे व पेरणी
 - 4.2.7 सुधारित जाती
 - 4.2.8 खत व्यवस्थापन
 - 4.2.9 पाणी व्यवस्थापन
 - 4.2.10 आंतरमशागत
 - 4.2.11 पीकसंरक्षण
 - 4.2.12 काढणी, उत्पादन व प्रक्रिया
- 4.3 पारिभाषिक शब्दार्थ
- 4.4 सारांश
- 4.5 सरावासाठी स्वाध्याय

4.1 प्रास्ताविक

जगामध्ये प्रामुख्याने साखरेचे उत्पादन ऊस आणि शर्कराकंद या पिकापासून केले जाते. सिरिया इराक, इराण, इस्राइल या देशांत शुगर बीट हे एक व्यापारी पीक म्हणून

पीक उत्पादनाची मूलतत्त्वे आणि कार्यपद्धती : पुरवणी पुस्तिका : 85